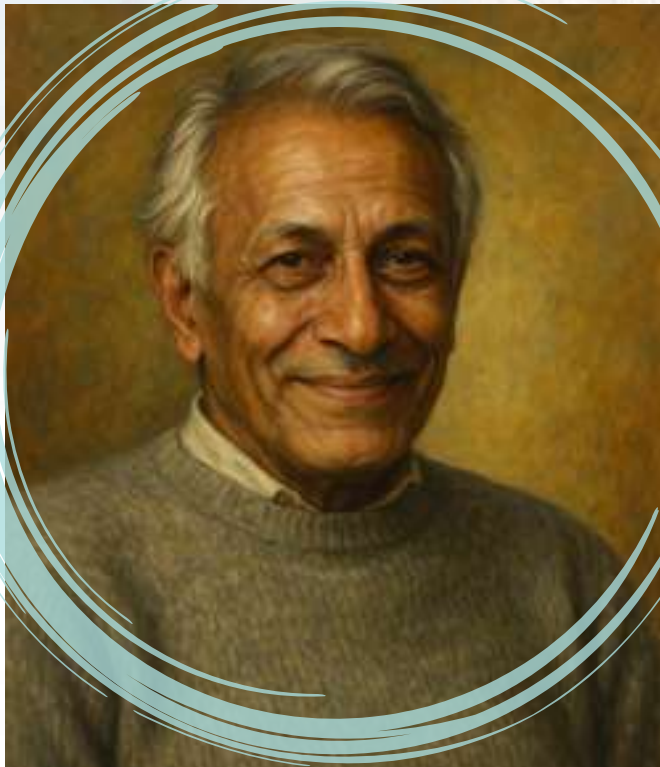

چکادها

ویسپوبیش، سال ۲، شماره ۲

آرمان آیین

(تصویرسازی از آتلیه ویسپوبیش و هوش مصنوعی)

«مهرداد بهار»

خواندنی است و به مناسبت پنجاهمین سالگرد درگذشت ملک الشعراء بهار در روزنامه «اطلاعات» منتشر شده است. (۲ اردیبهشت ۱۳۸۰، ص ۶)

مهرداد بهار تحصیلات ابتدایی و متوسطه خود را در تهران گذراند، سپس وارد دانشگاه تهران شد و در رشته زبان و ادبیات فارسی تحصیل کرد. اما علاقه‌اش به تاریخ ادیان، اسطوره‌شناسی و زبان‌های باستانی، او را بسوی مطالعات ژرف‌تری در این حوزه‌ها کشاند تا به دانشگاه لندن رفت.

مهرداد بهار در مدرسه مطالعات مشرق-

ملک‌مهرداد بهار (۱۰ مهر ۱۳۰۸ / ۳ خرداد ۱۳۷۳ خورشیدی - تهران، ایران) فرزند پنجم سودابه صفدری قاجار و ملک‌الشعراء «محمدتقی بهار» شاعر پُرآوازه، ادیب و سیاست‌مدار مشروطه‌خواه ایران و از ستون‌های ادب معاصر در عصر رضا شاه پهلوی بود که در خانواده‌ای فرهیخته، چشم بر جهان گشود و به اقتضاء خانواده‌اش، از کودکی با ادبیات کهن، فلسفه، تاریخ و فرهنگ ایران محشور گشت. یکی از مؤثرترین و واقعی‌ترین نوشته‌ها درباره ملک‌الشعراء را پسرش، «مهرداد بهار» نوشته که بسیار

- بررسی ریشه‌های تاریخی و اسطوره‌های اندیشه‌ی ایرانی

مهرداد بهار، نویسنده و مترجمی برجسته و گزیده‌کار بود که برخی آثار او نیز هم‌اکنون از مراجع اصلی در مطالعات ایران‌شناسی هستند:

۱. پژوهشی در اساطیر ایران (شاهکار اوست در تحلیل ساختار و ریشه‌های اساطیر ایرانی، با بهره‌گیری از روش‌های نوین اسطوره‌شناسی)

۲. از اسطوره تا تاریخ (بررسی گذر تدریجی از اندیشه‌ی اسطوره‌ای به اندیشه‌ی تاریخی در فرهنگ ایران)

۳. تاریخ اندیشه‌های دینی در ایران (در شناخت آیین‌های پیشازرتشتی، ایلامی، زروانی، میتراپی، زرتشتی و مانوی؛ که یکی از جامع‌ترین بررسی‌های بهار درباره شکل‌گیری دین ایرانی است.)

ملک الشعراء بهار پدر مهرداد

زمین و آفریقا (SOAS) زیرنظر پروفیسور مری بویس، متخصص برجسته‌ی دین زرتشت، به تحصیل پرداخت و موفق به دریافت کارشناسی ارشد تاریخ ایران باستان و میانه از این دانشگاه شد.

سپس به شوروی رفت و نزد شرق‌شناسانی همچون وی. ای. آبایف زبان‌های ایرانی باستان و میانه را آموخت. آنگاه مطالعات خود را در فرانسه و نزد اندیشمندانی چون جورج دومزیل پی گرفت.

مهرداد بهار، دکترای خود را در رشته تاریخ ادیان و اسطوره‌شناسی از دانشگاه تهران دریافت کرد و در زمینه‌های زیر، تخصص و تسلط داشت:

- اسطوره‌شناسی ایرانی
- ادیان ایران باستان (زرتشتی، مانوی، میتراپی)
- زبان‌های ایرانی باستان و میانه
- تحلیل متون کهن (اوستا، متون پهلوی، شاهنامه)

رشته تاریخ و فرهنگ ایران باستان بود و با مجلات معتبری همچون «یغما»، «راهنمای کتاب» و «نامه فرهنگستان» همکاری می‌کرد اما در بخشی از زندگی‌اش، دشواری‌های اقتصادی و مالی بسیاری را به جان خرید تا بتواند محققانه و شرافتمندانه زندگی کند. حاصل عمر او کتاب‌هایی جاودانه در زمینه‌ی ایران‌شناسی شدند و تربیت شماری از پژوهش‌گران و دانشجویان برجسته در نسل پس از خود.

کاوه همراه با پدر و عمه اش، چهارزاد بهار

از زندگی خصوصی مهرداد بهار آنقدری اطلاع هست که می‌دانیم با بانویی مُدرّس دانشگاه به نام زُهره سرمد ازدواج کرد و ثمره‌ی آن، دو فرزند به نام‌های میلاد و فرغانه شد. همچنین، بهار از ازدواج نخست خود نیز فرزندی به نام کاوه داشت.

اما واپسین سال‌های عمر استاد نازنین به یک دوره بیماری خونی سپری شد که مانع از آن شد که چنان‌که سزااست به تکمیل کارهای خویش پردازد؛ یک بیماری کم‌خونی به نام سیدروبلاستیک که نوعی اختلال خونی نادر است که در تولید گلبول‌های قرمز خون، اختلال ایجاد می‌کند. با درگذشت

۴. ترجمه‌ی بخشی از متون پهلوی و اوستایی (از جمله برگردان بی‌نظیر بُندهش و برخی دیگر متون دینی زرتشتی)

۵. جغرافیای اساطیری شاهنامه (تحلیل اسطوره‌ای-تاریخی از مکان‌ها، اقوام، و جغرافیای شاهنامه، در قالب مقالاتی تأمل‌برانگیز و دانشی)

۶. داستان‌های کهن ایرانی در قالب داستان‌هایی مصوّر برای کودکان امروز: بَستور - جمشید - رستم و دیو سفید - رستم و سهراب.

و ده‌ها مقاله علمی منتشرشده در مجلات تخصصی همراه با سخنرانی‌های فراوان.

بهار از معدود پژوهشگران ایرانی بود که رویکرد بینا-رشته‌ای به اسطوره‌ها داشت، یعنی از زبان‌شناسی، تاریخ، مردم‌شناسی و فلسفه برای تحلیل متون و اساطیر استفاده می‌کرد و در جستجوی ریشه‌های مشترک اساطیر و آیین‌های ایرانی و هندواروپایی بود. مهرداد بهار گرچه استاد دانشگاه تهران در

کرد. بدین سان، او به اسطوره به عنوان مدلی از تفکر می‌نگریست و برخلاف نگاه‌های رُمانتیک به اسطوره، آن را اندیشه‌ای پیچیده و سازمان‌یافته می‌دانست.

بهار باستان‌گرایی سطحی را نقد می‌کرد و معتقد بود که بازگشت به گذشته، بدون تحلیل عقلانی و علمی، جز خسارت و تحریف چیزی به بار نمی‌آورد.

مهرداد بهار می‌گفت: «هر ملتی که اسطوره‌های خود را شناسد، زبان ناخودآگاه خود را گم کرده است.

می‌گفت: «شاهنامه، حافظه‌ی تاریخی و اسطوره‌ای ایرانیان است و گشودن رازِ آن، نیازمند دانش اسطوره‌شناسی‌ست.»

او باور داشت که «اگر تاریخ ما با اسطوره آغاز می‌شود، پس اسطوره را نیز باید با تمام جدّیت، تاریخی خواند!»

پایان

زودهنگام بهار، فرهنگ ایران یکی از خردمندترین و برجسته‌کارترین پژوهشگران خویش را از دست داد. کسی که در پی کشف معنای ژرف اندیشه‌های ایرانی پیش از اسلام بود و می‌کوشید روایت‌ها و نمادهای فرهنگی ایران را از خلال اسطوره‌هایش بازخوانی کند و نشان دهد که این سُنّت‌ها، حامل ساختارهای فکری و معنوی بس غنی و عمیقی هستند.

مهرداد بهار در ۲۲ آبان ۱۳۷۳، در تهران درگذشت.

بهار، اسطوره‌ها را کلید فهمِ روان‌جمعی ایرانیان می‌دانست

و باور داشت که آنها، ساختارهای کهن ذهنی را بازتاب می‌دهند و برای درک فرهنگ، دین، و سیاست ایرانی باید اسطوره‌ها را بازخوانی